

ปัญหาของกลุ่มผลิตผ้าไหมมัดหมี่ในตำบลศรีบุญเรือง อำเภอชนบท

จังหวัดขอนแก่น

The Problems of Mud Mee Silk Weaving Groups in Tambon Sri Boon

Rueang of Chonnabot District, Khon Kaen Province

หทัยรัตน์ บุญยรัตพันธุ์ เงินทอง¹

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ประวัติ 2) สภาพปัญหาปัจจุบัน และ 3) วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ที่กลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ตำบลศรีบุญเรือง อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่นประสบอยู่ในปัจจุบัน งานวิจัยนี้ใช้ข้อมูลจากเอกสาร การสังเกต การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 3 กลุ่ม คือกลุ่มผู้ทอ กลุ่มผู้นำท้องถิ่น และกลุ่มลูกค้า จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีลักษณะเชิงคุณภาพ พบว่า 1) กลุ่มผ้าไหมมัดหมี่ในตำบลศรีบุญเรืองได้เริ่มรวมตัวเป็นกลุ่มขึ้นครั้งแรกจำนวน 2 กลุ่ม ในปี พ.ศ. 2533 ในปัจจุบันได้มีจำนวนกลุ่มเพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 8 กลุ่ม 2) ในปัจจุบันจำนวนผู้มีความรู้และภูมิปัญญาทางด้านกระบวนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่มีจำนวนลดน้อยลงอย่างน่าเป็นห่วง การผลิตและการทอผ้าไหมในปัจจุบันเป็นการดำเนินการเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ซื้อในปัจจุบัน มากกว่าที่จะเป็นการออกแบบลวดลายและดำเนินการทอแบบดั้งเดิม ในกระบวนการย้อมสีของผ้าไหมก็มีการใช้สีเคมีมาแทนสีธรรมชาติ ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม 3) การเปลี่ยนแปลงขั้นตอน หรือวิธีการผลิตที่ไม่ได้อิงอยู่กับภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม ด้านสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนในปัจจุบัน

ในบทความนี้ให้ข้อเสนอแนะว่า หน่วยงานของรัฐทั้งในส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น ควรมีการส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการทอผ้าไหมมัดหมี่ รวมถึงการออกแบบลวดลาย และการย้อมสีแบบดั้งเดิม โดยการเพิ่มรายวิชาหรือการอบรมเรื่องการทอผ้าไหมมัดหมี่ในโรงเรียนของชุมชน รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้ผลิตเห็นถึงความสำคัญของผ้าไหมมัดหมี่ที่เป็นหัตถกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญของชาวตำบลศรีบุญเรือง ให้มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยไม่มองว่าผ้าไหมมัดหมี่เป็นเพียงแค่สินค้าเพื่อการค้าขายเท่านั้น

---

¹ นักวิชาการศึกษา สำนักบริหารและพัฒนาศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Abstract

The objectives of this research are: 1) to document the history of the Mad Mee silk weaving groups in Tambon Sri Boon Rueang of Chonnabot district, Khon Kaen province; 2) to assess the current status of the silk weaving groups; and 3) to analyze the current socio-economic and political situation. The qualitative data upon which this research was based came from primary and secondary sources, including various documents, interviews of key informants and focus groups discussions. Key informants were local silk weavers, local key community leaders and customers.

The analysis of data found that the formation of the Mud Mee Silk Weaving Group was first started in 1990, with only two groups. The numbers have increased over the years to the current eight, but the total number of members per group has declined considerably. Today, however, most of the production of silk is now for selling at the markets or silk outlets and less for personal consumption. Those who weave the silk have to be responsive to the market demands and consumer tastes. They can no longer just follow their own traditional methods. For example, the dyeing of silk yarn now uses chemical coloring, not organic materials. This has created an adverse effect on human ecology and environment.

It is recommended that both the central and local government agencies join hands to maintain, revitalize and promote a cultural knowledge of Mud Mee Weaving process, which include designing and dyeing the silk. This can be done through teaching and training in community schools, along with promoting a cultural value for the Mud Mee Silk that should be viewed as a priceless heritage, not merely as a commodity.

คำสำคัญ: ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ้าไหมมัดหมี่

Keywords: indigenous wisdom, 'MAD MEE' silk weaving

บทนำ

ภูมิปัญญาเป็นพื้นฐานความรู้ของประชาชนในสังคม ซึ่งมักได้รับการเรียกขานต่างกันไป เช่น ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ โดยภูมิปัญญาจัดเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญยิ่งของมนุษย์ และสั่งสมงอกงามขึ้นจากความรอบรู้ประสบการณ์ และความหยั่งรู้อย่างละเอียด เพื่อการปรับเปลี่ยนสภาพทรัพยากรและองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมให้เพิ่มพูนคุณค่าขึ้นอย่างสอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทต่าง ๆ ของชุมชน ท้องถิ่น และสังคมของตน ขณะที่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นคือ สิ่งที่ชาวบ้าน คิดเอง ทำเอง แก้ปัญหาเอง เพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นเวลานาน มีการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง (ประภากร แก้ววรรณ และคณะ, 2549) เป็นองค์ความรู้ของท้องถิ่นหรือสิ่งที่บุคคลในท้องถิ่นคิดขึ้นจากสติปัญญาและความสามารถของท้องถิ่นตนเอง (ยุพาพร จานประดับ, 2544) เป็นองค์รวมของระบบความรู้ และความคิดของผู้คนที่ใช้ในการดำรงชีพ แม้จะมีลักษณะเฉพาะถิ่น ทว่าได้มี

การปรับตัวตามระบบนิเวศสังคมวัฒนธรรม ทั้งนี้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นท่ามกลางสภาพนิเวศโดยรอบที่ผู้คนอาศัยพึ่งพาธรรมชาติเพื่อการดำรงชีพ ซึ่งมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับท้องถิ่นอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้เคียง หรือแลกเปลี่ยนกับองค์ความรู้จากภายนอกเพื่อปรับใช้ให้สอดคล้องกับเงื่อนไขของท้องถิ่นนั้น ๆ (เบญจวรรณ นาราสาจน์, 2552) ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังหมายถึงความถึงความเข้าใจเกี่ยวกับโลกและชีวิตที่สัมพันธ์กับวิถีคิด วิถีปฏิบัติ และวิถีให้คุณค่าของกลุ่มชนอีกด้วย (ชวน เพชรแก้ว, 2547)

อย่างไรก็ดี ภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่ภายใต้บริบทของระบบนิเวศ ซึ่งหมายรวมถึงโครงสร้างแวดล้อมในทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ซึ่งการเป็นส่วนสำคัญของบริบทดังกล่าว มีความจำเป็นในการที่จะทำความเข้าใจว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ละแห่งในแต่ละพื้นที่นั้น มีการพัฒนาขึ้นภายใต้เงื่อนไขอะไร มีคุณค่า หรือหน้าที่อย่างไร ทั้งนี้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมักจะถูกกำกับด้วยศีลธรรม จารีต และระบบคุณค่าของชุมชน โดยอยู่บนพื้นฐานเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคน ครอบครัว เครือญาติ และชุมชน (เบญจวรรณ นาราสาจน์, 2552) ความรู้ ภูมิปัญญา ที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ ทำให้เกิดนวัตกรรมจากการค้นพบโดยผู้ที่มีความรู้ในท้องถิ่น (ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ และคณะ, 2547)

ภูมิปัญญาท้องถิ่นถือว่าเป็นบ่อกำเนิดของทุนทางวัฒนธรรม และพัฒนามาเป็นสินทรัพย์ที่มีการฝังตัว (Embodies) การสะสม (Stores) การให้ (Provides) ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงก่อให้เกิดคุณค่าทางเศรษฐกิจโดยผ่านนวัตกรรมที่ประดิษฐ์หรือคิดค้นของคนในท้องถิ่น ซึ่งต่อมาจะพัฒนาเป็นสินทรัพย์ที่มีมูลค่าต่อไป (Throsby, 2001 อ้างใน ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว, 2554)

หัตถกรรมท้องถิ่นหรือสิ่งประดิษฐ์ด้วยมือที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน มีหลากหลายประเภท เช่น ผ้าทอ เครื่องจักรสาน งานแกะสลัก ฯลฯ ล้วนมีที่มาจากความต้องการสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันทั้งสิ้น ถือกันว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทหนึ่ง ในจำนวนนี้ คือ ผ้าไหม และผ้าฝ้าย ที่มีรากฐานมาจากสังคมเกษตรกรรม ที่มีการปลูกฝ้ายหรือปลูกหม่อนและเลี้ยงไหม เพื่อนำไหมและฝ้ายมาทอเป็นผืนผ้าสำหรับใช้ในโอกาสต่าง ๆ โดยมีการออกแบบและทอเป็นลวดลายต่าง ๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น (เบญจวรรณ นาราสาจน์, 2552)

สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2527) ระบุว่า ในช่วงกรุงรัตนโกสินทร์ ประมาณ พ.ศ. 2360 กลุ่มชาวเวียงจันทน์ที่มาตั้งถิ่นฐานในอีสานมีความชำนาญการเลี้ยงไหม สาวไหม ทอผ้า จากนั้น การปลูกหม่อนเลี้ยงไหมก็ได้แพร่หลายไปทั่วภาคอีสาน ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตปัจจุบัน กล่าวคือหลายจังหวัดในภาคอีสานยังคงมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นด้านศิลปวัฒนธรรมและมีแหล่งธรรมชาติที่เป็นสิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้มาก (สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, ม.ป.ป.) และพื้นที่ภาคอีสานมีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมมากที่สุด ผ้าไหมเป็นศิลปกรรมสิ่งทอที่มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น โดยเฉพาะ ด้านความประณีตในกรรมวิธีการผลิตหัตถกรรมของชาวอีสาน อันถือเป็นภูมิปัญญาที่มีการสืบทอดกันมาจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งของบรรพบุรุษแต่โบราณและเป็นภูมิปัญญาในท้องถิ่น (นิตยา วิชาชัย, 2558; บันดิษฐ์ มณีแนม, 2556) ที่มีความสำคัญยิ่งในปัจจุบัน ทั้งนี้ ผ้าไหมในประเทศไทยที่มีชื่อเสียงส่วนใหญ่อยู่ที่ภาคอีสาน โดยเฉพาะลวดลายผ้าไหมของแต่ละท้องถิ่นจะมีเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง เนื่องจากมีการประยุกต์ใช้วัสดุท้องถิ่น ผสมผสานกับภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ได้รับการปรับปรุง และพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ของแต่ละท้องถิ่นนั้น ซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ดังนั้นภูมิปัญญาด้านไหมไทย

จึงถือว่าเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากภูมิปัญญาที่ผสมผสานกับวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีจนกลายมาเป็นวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น (ศิริพร บุญชู และ นันทวรรณ รักรวงษ์, 2555)

ปัจจุบันมีคำกล่าวถึงผ้าไหมมัดหมี่อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่นว่า “คนรู้จักเมืองขอนแก่นก็ต้องรู้จักผ้าไหมขอนแก่น” และ “ผ้าไหมเมืองขอนแก่นก็ต้องผ้าไหมของอำเภอชนบท” คำกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงชื่อเสียงของผ้าไหมเมืองขอนแก่น ซึ่งมีความวิจิตรงดงาม ประณีต และสะท้อนให้เห็นถึงความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบลวดลายและสีสันทันของผ้าไหมของอำเภอชนบทที่มีความโดดเด่นและแตกต่างจากผ้าไหมจากแหล่งอื่น และภายในอำเภอชนบทได้มีการจัดตั้งกลุ่มผลิตผ้าไหมขึ้นมาหลากหลายกลุ่มในแต่ละตำบล และแต่ละกลุ่มต่างก็ได้มีนำองค์ความรู้ของตนที่สืบทอดมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษมารวมกันในลักษณะของกลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ ตัวอย่างเช่นที่ตำบลศรีบุญเรืองได้มีการผลิตผ้าไหมมัดหมี่มาแต่ช้านาน โดยมีการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ทุกชั้นตอนเริ่มตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และได้รับรางวัล จากการประกวดมากมาย (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอชนบท, 2551)

อย่างไรก็ตาม แม้ในปัจจุบัน ภูมิปัญญาการผลิตเส้นไหมไทยพื้นบ้านอีสาน อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น ยังมีการผลิตผ้าไหมมัดหมี่อยู่ แต่ทว่าการเปลี่ยนแปลงประเทศให้เป็นประเทศที่พัฒนาในลักษณะทุนนิยม อันเป็นกระแสวัฒนธรรมตะวันตกที่ผ่านมาโดยมีการนำความรู้สมัยใหม่เข้ามาใช้ในการพัฒนา ทำให้เราได้บทเรียนการพัฒนาประเทศตามแบบสมัยใหม่ ก่อให้เกิดผลกระทบต่าง ๆ มากมาย เช่น ท้องถิ่นชนบทถูกดูดกลืนทรัพยากรไปสู่เมืองใหญ่ ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย ถูกครอบงำความรู้และสติปัญญาจากส่วนกลาง และทำให้สังคมขาดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เป็นต้น สภาพดังกล่าวส่งผลให้เกิดการสูญเสียภูมิปัญญาดั้งเดิมของอำเภอชนบท ในเรื่องวิธีการเลี้ยงไหม และการทอผ้า ผู้วิจัยจึงมีคำถามอยู่ในใจว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ โดยเฉพาะท้องถิ่นที่มีชื่อเสียงด้านการผลิตผ้าไหมมัดหมี่อย่างตำบลศรีบุญเรือง อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่นนั้น ประสบปัญหาด้านการสืบสานภูมิปัญญาให้คงอยู่ไว้มากน้อยเพียงใด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อตอบคำถามดังกล่าวข้างต้น งานวิจัยนี้จะกล่าวถึง 1) ประวัติ 2) สภาพปัญหาปัจจุบัน และ 3) วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ที่กลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ตำบลศรีบุญเรือง อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น ประสบอยู่ในปัจจุบัน

ระเบียบวิธีการวิจัย

บทความนี้ให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพโดยใช้ข้อมูลจากการทบทวนเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ดังนี้

1. ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูล จากเอกสารทางวิชาการ ซึ่งประกอบด้วยหนังสือราชการ จดหมายข่าว ตำรา วิทยานิพนธ์ รายงานการศึกษอิสระ และบทความที่เกี่ยวข้องกับการผลิตผ้าไหมมัดหมี่

2. ผู้วิจัยได้ทำการสังเกตการผลิตแบบไม่มีส่วนร่วม ในพื้นที่ที่ทำการวิจัย เพื่อทำความเข้าใจและเข้าใจในเรื่องสภาพปัจจุบันของชุมชน กรรมวิธีและขั้นตอนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ที่ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน

การเปลี่ยนแปลงและการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในการผลิต ภายใต้บริบทของระบบนิเวศที่เชื่อมโยงกับ เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองปัจจุบัน

3. ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 55 คน ที่ถูกเลือกมาแบบจำเพาะเจาะจง ในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง ผู้ให้ข้อมูลหลักที่เลือกมาครั้งนี้ ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารทั้งฝ่ายการเมือง นักธุรกิจและผู้นำชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปกครองในด้าน เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง จำนวน 5 คน 2) กลุ่มผู้ปฏิบัติ อันได้แก่ หัวหน้ากลุ่มและสมาชิกในกลุ่มทอผ้า ชาวบ้านตำบลศรีบุญเรือง จำนวน 40 คน 3) ลูกค้าที่มาติดต่อซื้อขายผ้าไหมมัดหมี่ ทั้งลูกค้าประจำ และลูกค้าจร จำนวน 10 คน

4. ผู้วิจัยได้ดำเนินการสนทนากลุ่ม สมาชิกที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทอผ้าไหมมัดหมี่ที่มีการใช้ภูมิปัญญาแบบดั้งเดิมและการเปลี่ยนแปลงนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ด้วย โดยในระหว่างการสนทนากลุ่มได้มีการนำเสนอข้อมูลตลอดจนปัญหาอุปสรรค และแนวทางการแก้ไข สอดคล้องกับระบบนิเวศในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ที่รวบรวมมาจากเอกสารงานวิจัย การสังเกต และจากการสัมภาษณ์ที่ได้มาสรุปวิเคราะห์เป็นประเด็นในการสนทนากลุ่มในครั้งนี้

ผู้วิจัยได้นำเอาข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาด้วยวิธีที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดมาวิเคราะห์เพื่อประมวลแยกแยะ หาความสัมพันธ์ และรายงานผลเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษา แบ่งสาระสำคัญต่างๆ ออกมาเป็น 3 ประเด็น คตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ประวัติกลุ่มผ้าไหมมัดหมี่ตำบลศรีบุญเรือง อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น กลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ในตำบลศรีบุญเรือง อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น ที่ยังคงรวมกลุ่มและผลิตผ้าไหมมัดหมี่ในปัจจุบัน มีจำนวนทั้งหมด 8 กลุ่ม ชาวบ้านได้มีการรวมกลุ่มผ้าไหมขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2533 หรือเมื่อประมาณ 26 ปีก่อนหน้านั้น ในระยะเวลาที่ผ่านมากลุ่มผ้าไหมมัดหมี่เหล่านี้ได้ผ่านช่วงระยะเวลาการพัฒนามาเป็น 3 ช่วงเวลาด้วยกัน คือ 1) ช่วงแรกในปี พ.ศ. 2533 มีการก่อตั้งกลุ่มขึ้นเพียง 2 กลุ่มเท่านั้นในระยะแรก ๆ นี้ทั้ง 2 กลุ่ม ได้ใช้ภูมิปัญญาแบบดั้งเดิม ในการออกแบบลวดลายและในการย้อมสีผ้าไหม โดยใช้สีที่ได้จากธรรมชาติ เช่นจากเปลือกผลไม้ หรือเปลือกไม้ แต่ต่อมาในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2537 – 2539 ชาวบ้านได้เริ่มมีการใช้สีเคมีในการย้อมไหม 2) ต่อมาในช่วงที่สอง เริ่มต้นเมื่อปี พ.ศ. 2540-พ.ศ. 2545 ได้เกิดกลุ่มทอผ้าไหมเพิ่มขึ้นอีก 4 กลุ่ม ทั้ง 4 กลุ่มที่เกิดขึ้นนี้ ในช่วงแรก ๆ มีการใช้ภูมิปัญญาแบบดั้งเดิม และมีการนำวัสดุจากธรรมชาติมาใช้ในการย้อมไหม และรักษาไว้ซึ่งภูมิปัญญาดั้งเดิม จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2546 จึงมีการนำสีเคมีมาใช้ในการย้อมไหม ด้วยเหตุผลที่ว่า สีเคมีให้ความสดใสและคงทนของสีมากกว่าสีจากวัสดุธรรมชาติ 3) ในระยะช่วงที่สาม ซึ่งเริ่มนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 มาจนถึงปัจจุบัน มีการก่อตั้งกลุ่มทอผ้าไหมเพิ่มขึ้นอีก 2 กลุ่ม การทอผ้าไหมและการออกแบบลวดลายได้มีการนำวิทยาการสิ่งทอมาประยุกต์ใช้ และในการย้อมสีได้ใช้สีเคมี ทั้ง 2 กลุ่ม เมื่อรวมกลุ่มสมาชิกที่ก่อตั้งตั้งแต่ต้นมาจนถึงปัจจุบัน จะมีจำนวนทั้งสิ้น 8 กลุ่มนี้ มีจำนวนสมาชิกโดยเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 35-45 คนและจำนวนแต่จำนวนสมาชิกในการก่อตั้งกลุ่มช่วงหลังสุด มีเพียงประมาณ 10-19 คน จากข้อมูลสามารถวิเคราะห์การเพิ่มจำนวนกลุ่ม

ในแต่ละช่วงใน 3 ช่วง โดยห่างกันประมาณ 6 ปี สอดคล้องกับการปรับเปลี่ยนของระบบนิเวศของสถานะเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ในกลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ ตำบลศรีบุญเรือง อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น

2. สภาพปัจจุบันกลุ่มผ้าไหมมัดหมี่ตำบลศรีบุญเรือง อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น กลุ่มผ้าไหมมัดหมี่ในปัจจุบันมีอยู่ 2 กลุ่มที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องคือ กลุ่มทอผ้าส่งเสริมอาชีพไหมบ้านศรีบุญเรือง และกลุ่มทอผ้าไหมร่วมใจไทยลพบุรี มีการออกแบบคิดค้นลวดลายใหม่ ๆ และนำมาเป็นจุดขายของกลุ่มเอง มีการสร้างแบรนด์สินค้าเป็นของตนเอง แต่ในส่วนอีก 6 กลุ่มยังไม่มีการพัฒนาที่เห็นได้ชัดเจนหรือเด่นชัด กระบวนการผลิตกลุ่มผ้าไหมมัดหมี่ทั้ง 8 กลุ่มมีการพัฒนากระบวนการผลิต โดยมีการใช้สีเคมีเข้ามาแทนที่สีธรรมชาติแทบทุกกลุ่ม การเลี้ยงไหมก็ไม่มีเลี้ยงแล้ว ในปัจจุบันทั้ง 8 กลุ่ม ได้ซื้อไหมสำเร็จรูปจากโรงงานอุตสาหกรรมมาผลิตแทบทั้งหมด อันเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวย ต่อการเลี้ยงตัวไหม กอรปกับคุณภาพของเส้นไหมที่ได้จากการเลี้ยงเองก็มีคุณภาพดีไม่เท่าไหมที่ซื้อจากโรงงานอุตสาหกรรม รวมถึงระยะเวลาในการเลี้ยงไหมที่ใช้เวลานาน และการดูแลรักษาตัวไหมก็มีวิธีการที่ซับซ้อนยุ่งยาก ซึ่งคนในยุคปัจจุบันไม่มีความอดทนพอ สภาพการณ์ที่กล่าวมานี้ เป็นไปดังคำบอกกล่าวของทองอ่อน โปธิ์จันทร์ (สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2558) หนึ่งในสมาชิกกลุ่มผ้าไหมมัดหมี่บ้านโนนแสนสุข

“...สมัยก่อนน้ำมากปลูกหม่อนเลี้ยงไหมกันเอง ใช้เวลาทั้งวันอยู่กับการดูแลตัวไหม แต่เดี๋ยวนี้ น้ำน้อย การปลูกหม่อนเพื่อเป็นอาหารของไหมเป็นเรื่องที่ยาก พอไม่มีใบหม่อนมาเป็นอาหารก็เลยไม่เลี้ยงกัน...”

ชาวบ้านในตำบลศรีบุญเรืองได้เปลี่ยนแปลงความคิด และมุ่งแต่จะเพิ่มความสะดวกให้กับตนเองโดยหันมาใช้ไหมที่ได้จากโรงงานอุตสาหกรรมทั้ง ภายในประเทศและจากต่างประเทศมากกว่าที่จะมาเลี้ยงไหมเอง ดังนั้นจึงไม่มีการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของผ้าไหมมัดหมี่ คาดว่าในอนาคตจะมีการเปลี่ยนแปลงไปมากยิ่งขึ้น เนื่องจากคนรุ่นใหม่ที่เข้ามามีบทบาทในการผลิตผ้าไหมมัดหมี่จะใช้กระบวนการหรือเทคโนโลยีใหม่ ๆ ในการผลิต เข้ามาแทนที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบเดิม จะเหลือภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมจริงก็ไม่มากนัก สมาชิกกลุ่มผ้าไหมมัดหมี่ส่วนใหญ่ตามที่กล่าวมาข้างต้นเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ ปัจจุบันยังหาผู้สืบทอดขั้นตอนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ไม่ได้ ลูกหลานของสมาชิกเหล่านี้ ต่างหันไปทำงานโรงงานอุตสาหกรรม หรือทำงานในตัวอำเภอหรือในจังหวัด เนื่องจากมีความคิดว่าการทอผ้าไหมอยู่กับบ้านเป็นอาชีพที่ล่าสมัย มีรายได้น้อย ไม่เพียงพอจึบรายจ่ายที่ต้องใช้ในแต่ละเดือน ดังคำกล่าวของ นายสมโภชน์ มิ่งแก้ว (สัมภาษณ์, 2 ตุลาคม 2558) ผู้ใหญ่บ้านตำบลศรีบุญเรืองกล่าวว่า

“...เด็กในปัจจุบันนิยมไปทำงานในโรงงานหรือในตัวจังหวัดมากกว่าจะมานั่งทอผ้าไหมมัดหมี่อยู่กับบ้าน นั่งหลังชดหลังแข็ง ทอเป็นผืนใช้เวลาเป็นอาทิตย์ ได้เงินไม่กี่บาท ไม่เหมือนไปทำงานในโรงงานได้วันละ 300 บาท ตามค่าแรงขั้นต่ำ อาชีพทอผ้าไหมมัดหมี่ตอนนี้เป็นอาชีพที่เชยไปแล้ว...”

แต่อย่างไรก็ตาม ในจำนวนกลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ทั้งหมด จำนวน 8 กลุ่ม จะมีอยู่ 2 กลุ่มที่คาดว่าจะมีผู้สืบทอดภูมิปัญญาดั้งเดิม แต่เป็นจำนวนน้อย ดังนั้นจึงอาจคาดคิดได้ว่า ในอนาคตอุตสาหกรรมผ้าไหมมัดหมี่ในตำบลศรีบุญเรืองอาจมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก อันเนื่องมาจากขาดผู้สืบทอดภูมิปัญญาและองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมที่สั่งสมมาหลายรุ่นอายุคน

นอกจากจะประสบกับปัญหาการหาผู้สืบทอดภูมิปัญญาและองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งเป็นเรื่องของอนาคตแล้ว กลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ในตำบลศรีบุญเรือง อำเภอชนบท ยังประสบกับปัญหา

ในเรื่อง วัสดุและอุปกรณ์ที่นำมาใช้ในการผลิตผ้าไหมมัดหมี่มีราคาสูงขึ้น จากเดิมเมื่อก่อนปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเอง แต่ปัจจุบันมีการรับซื้อเส้นไหมสำเร็จรูปมาจากโรงงานและนำมาทอต่อ ทำให้ต้นทุนในการผลิตมีราคาสูงขึ้น ส่งผลให้ผ้าไหมที่ทอแล้วมีราคาสูงขึ้นตามไปด้วย ยกที่จะแข่งขันทางด้านราคากับสิ่งทออื่น ๆ ที่มีราคาถูกและดูแลรักษาง่ายกว่าผ้าไหม ทำให้อาชีพทอผ้าไหมไม่มีความน่าดึงดูดใจเพราะมีรายได้น้อย อันเนื่องจากไม่สามารถขายในราคาแพงและไม่สามารถตั้งราคาที่สอดคล้องกับต้นทุนทางด้านค่าแรงในการผลิต

เนื่องจากกระบวนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ วัสดุอุปกรณ์ และเครื่องมือที่ใช้ในการผลิต ที่มีลักษณะเป็นอุตสาหกรรมขนาดย่อมมากขึ้น แทนที่จะเป็นหัตถกรรมประจำครัวเรือน ดังเช่นในอดีต ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ที่สะท้อนจากผู้ผลิต ผู้บริโภคและผู้เกี่ยวข้องกับการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ ในปัจจุบันมี 3 ประการ ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาการบำบัดและระบายน้ำเสียจากการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ ที่มีลักษณะเหมือนอุตสาหกรรม โดยมีน้ำเสียจากการต้มไหมและการย้อมสีเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้เกิดปัญหากระทบกับสิ่งแวดล้อม และสังคมเกษตรกรรมที่อยู่รอบ ๆ โรงงาน หรือครัวเรือนขอสมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ กล่าวคือ การทอผ้าไหมและการเกษตรไม่สามารถดำเนินการไปได้พร้อมกันหรือคู่กัน ซึ่งต่างจากสังคมในอดีต ที่ดำเนินการโดยไม่มีสารเคมีเข้ามาเกี่ยวข้อง

2. จากปัญหาสารเคมีและสิ่งแวดล้อมที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้การผลิตผ้าไหมมีผลกระทบต่อสุขภาพของผู้ผลิตผ้าไหมมัดหมี่ และของชุมชนที่อยู่รอบข้าง ส่งผลให้ทัศนคติของสมาชิกชุมชนเปลี่ยนไป โดยมองการทอผ้าไหมมัดหมี่เป็นผู้ร้ายที่ซ่อนเร้นมา ซึ่งต่างจากเดิมที่มองว่า การทอผ้าไหมมัดหมี่เป็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน ที่มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างผ้าไหมกับความดีงาม และโอกาสพิเศษ เช่น การแต่งกายด้วยผ้าไหมที่ทอเป็นพิเศษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานมงคล งานแสดงความชื่นชมยินดีกับความสำเร็จต่าง ๆ งานบุญประเพณี และงานที่ต้องให้เกียรติแก่เจ้าภาพที่มีสถานภาพทางสังคมสูง

3. ปัญหาทางด้านการตลาด อันเนื่องมาจากผู้ทอผ้าไหมไม่สามารถนำผ้าไหมไปตลาดโดยตรงด้วยตนเอง จำเป็นต้องนำไปขายผ่านตลาดที่มีการนำสินค้าไปโฆษณาหรือออกขายผ่านคนกลาง ส่งผลให้ผู้ทอผ้าไหมบางส่วนกลายเป็นเพียงแรงงานรับจ้างทอ แทนที่จะเป็นผู้คิดค้น ถ่ายทอด และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงไม่มีการถ่ายทอดวิชา หรือวิธีการทอผ้าไหมมัดหมี่ให้กับคนรุ่นใหม่

3. อันสืบเนื่องมาจากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ส่งผลให้กลุ่มผู้ทอผ้าไหมมัดหมี่ต้องประสบกับผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองต่าง ๆ ในบริบทของอำเภอชนบท ซึ่งเป็นอำเภอขนาดเล็ก อำเภอหนึ่งของจังหวัดขอนแก่น อยู่ห่างจากตัวจังหวัดโดยประมาณ 55 กิโลเมตร สภาพเศรษฐกิจของคนในชุมชนมีการค้าขายผ้าไหมมัดหมี่เป็นสินค้าหลัก มีร้านค้าขายผ้าไหมจำนวนมาก มีถนนสายไหมที่เป็นถนนเศรษฐกิจที่สำคัญของชาวอำเภอชนบท สังคมของคนในชุมชนบางส่วนยังคงมีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม แต่ส่วนใหญ่ก็เปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นอยู่ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ

ภาพรวมเศรษฐกิจของชาวตำบลศรีบุญเรือง เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านการผลิต การตลาด และการบริโภค คือเปลี่ยนแปลงจากการผลิตในครัวเรือนเพื่อบริโภคมาเป็นการผลิตตามกลไกตลาด

นอกชุมชน ทั้งตลาดระดับประเทศและต่างประเทศ สินค้าที่ผลิตเปลี่ยนแปลงรูปแบบตามมาตรฐานที่กำหนดจากตลาดเพิ่มมากขึ้นมากกว่าที่จะเป็นการออกแบบด้านศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น การแลกเปลี่ยนสินค้าในชุมชนเป็นการซื้อขายด้วยเงินสด มีการบริโภคสินค้าแบบขายตรงถึงบ้านเพิ่มขึ้น ผู้ซื้อสินค้านิยมซื้อสินค้าจากนอกชุมชนมากกว่าในชุมชน การบริโภคสินค้าแบบดั้งเดิมตามบรรพบุรุษขาดหายไป เป็นการบริโภคตามกระแสนิยม ตามสภาพเศรษฐกิจของครอบครัวและการปรับตัวตามกระแสสังคมมากกว่า ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจของตำบลศรีบุญเรือง มีดังนี้

แต่เดิมการทอผ้าเป็นหน้าที่หลักอย่างหนึ่งของสมาชิกครอบครัวที่เป็นหญิงชาวอีสาน เนื่องจากผู้หญิงจะต้องทอผ้าเพื่อใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มในชีวิตประจำวัน ดังนั้นผู้หญิงชาวอีสานจะต้องเรียนรู้และฝึกหัดการทอผ้ามาตั้งแต่เด็ก โดยการสอนวิธีการทอผ้าให้แก่ลูกหลาน เริ่มจากผู้เป็นแม่ได้ถ่ายทอดความรู้และเทคนิคการทอผ้าใหม่ให้แก่ลูกหลานจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตและเป็นภูมิปัญญาที่ตกทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งในครั้งอดีตนั้นผู้หญิงชาวอีสานก่อนแต่งงาน มีครอบครัวจะต้องปลูกหม่อน เลี้ยงไหมทอผ้าให้เป็นที่เสียดอก มิฉะนั้นแล้วไม่สมควรที่จะแต่งงาน ดัง *“คำผญา”* ซึ่งเป็นคำพูด คำคมหรือคำกล่าวของนักปราชญ์ถิ่นอีสานโบราณที่ได้ให้คำสอนสตรีชาวอีสานว่า *“ทอหูกบ่เป็น ทอแพรบ่เป็น เป้นผาด้อน เลี้ยงม่อนบ่อยู่โตลูกโตนอน อย่าฟ้าวอนเอาผ้า”* คำผญาข้างต้นมีความหมายว่า หากปลูกหม่อน เลี้ยงไหมไม่เป็นอย่าเพิ่งแต่งงาน นั่นเอง ในการผลิตผ้าไหมมัดหมี่นั้นเต็มไปด้วยขั้นตอนที่ยุ่งยากซับซ้อนที่แฝงเร้นไว้ด้วยภูมิปัญญาต่าง ๆ มากมายที่ล้วนแล้วแต่ต้องการให้ผู้ผลิตโดยเฉพาะผู้ทอผ้าที่จะต้องเป็นคนละเอียดละออ พิถีพิถัน สุขุม รอบคอบและใจเย็นเพื่อที่จะได้มาซึ่งผ้าไหมที่มีคุณภาพและสวยงามในอดีตได้เปรียบเทียบกับกระบวนการผลิตผ้าไหมตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำนั้นเป็นเสมือนการครองเรือนที่สิ่งพร้อมด้วยการเป็นภรรยาและแม่บ้านที่ดี ที่ต้องมีคุณสมบัติเช่นเดียวกับผู้ทอผ้าไหม ดังนั้นในอดีตจึงเห็นว่าการกระบวนการผลิตผ้าไหมนี้เป็นการฝึกให้ผู้หญิงมีคุณสมบัติดังกล่าว และในบางกรณีก็นำมาใช้เป็นแบบทดสอบด้วยเช่นกันถึงความเหมาะสมในการออกเรือนของผู้หญิงชาวอีสานนั่นเอง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจสามารถแยกเป็นหลายด้านดังต่อไปนี้

1) การผลิต การผลิตสินค้ามีวัตถุประสงค์เปลี่ยนไปจากเดิม เมื่อก่อนเป็นการผลิตเพื่อใช้เอง หรือเพื่อแลกเปลี่ยนข้าว ปลา อาหาร แต่ปัจจุบันผลิตเพื่อขายหรือแลกเปลี่ยนเป็นเงินทอง ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงตามปัจจัยสำคัญต่าง ๆ ดังนี้คือ ทุน ที่ดิน แรงงาน และการนำเทคโนโลยีมาช่วยในการผลิต กล่าวคือหลังจากที่ระบบเศรษฐกิจของตำบลศรีบุญเรืองมีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น ระบบการผลิตสินค้าเปลี่ยนแปลงไปอันเกิดจากผลกระทบปัจจัยทางการผลิตอันเกิดจากทุน ที่ดิน แรงงาน และการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยในระบบการผลิต ด้านทุน คือ ต้นทุนในการผลิตสินค้าที่ต้องใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบดั้งเดิมต้องใช้เงินทุนจำนวนมากขึ้น วัตถุดิบ หรือเครื่องที่ใช้ในการผลิตหายากขึ้น มีราคาสูงมากขึ้น ทำให้ผู้ผลิตหันมาเปลี่ยนแปลงกรรมวิธีการผลิตเพื่อลดต้นทุนในการผลิตลง ในอดีตชาวบ้านในตำบลศรีบุญเรือง มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองประกอบอาชีพทำไร่ ทำนา ควบคู่กับการทอผ้าไหมมัดหมี่ แต่ปัจจุบันที่ดินถูกขายออกไปทำให้ชาวบ้านที่เป็นผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านหันมาประกอบอาชีพทอผ้าไหมมัดหมี่เพิ่มขึ้น ผู้ผลิตจึงต้องหากรรมวิธีการพัฒนารูปแบบผ้าไหมมัดหมี่ให้มีราคาสูงขึ้น และเพื่อให้ได้กำไรจากการผลิตเพียงพอกับค่าใช้จ่ายในครอบครัว ดังที่ แดง จำนงพิพัฒน์ ประธานกลุ่มสตรีทอผ้าไหมมัดหมี่บ้านชนบท (สัมภาษณ์, 10 มกราคม 2558) ได้กล่าวไว้ว่า

“...กลุ่มผ้าไหมของเราจะพยายามคงไว้ซึ่งภูมิปัญญาแบบเดิมใช้ลวดลายแบบดั้งเดิมแต่มีปรับเปลี่ยนวิธีการทอเป็นแบบ 4 ตะกอ 5 ตะกอ ให้ผ้ามีความนุ่มมากขึ้น ไม่แข็งเหมือนเดิม ทำให้คนนิยมใส่ผ้าไหมมากขึ้น เพราะใส่สบายไม่อึดอัด ขายก็ขายได้มากขึ้นกว่าแต่ก่อน ยอดสั่งซื้อมากมาย ทำขายแทบไม่ทัน...”

ด้านแรงงาน ในอดีตชาวบ้านนิยมประกอบอาชีพทอผ้าไหมมัดหมี่อยู่บ้าน แต่ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปทำงานขายแรงงานที่โรงงานอุตสาหกรรม และทำงานที่ได้ค่าตอบแทนสูงกว่าการทอผ้าไหมมัดหมี่ ทำให้ผู้ผลิตผ้าไหมมัดหมี่ในปัจจุบันมีจำนวนลดน้อยลงไปเรื่อย ๆ แต่ในปัจจุบันสินค้าของชุมชนสามารถขายได้มากขึ้น เป็นที่นิยมมากขึ้น เงินหมุนเวียนในตัวตำบลมากขึ้น ผู้ผลิตก็หันมาเปลี่ยนวัตถุประสงค์ในการผลิตจากในอดีต ผลิตเพื่อใช้เองเป็นหลัก เปลี่ยนแปลงเป็นเพื่อการค้าขายเป็นหลัก รูปแบบการผลิตจากแบบภูมิปัญญาดั้งเดิม ก็มีการเปลี่ยนแปลงขั้นตอนและวิธีการในการผลิตบางขั้นตอน โดยปรับปรุง และปรับเปลี่ยนโดยการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยในขั้นตอนการผลิต เพื่อให้สามารถผลิตได้ง่าย และรวดเร็วมากยิ่งขึ้น ทำให้สามารถผลิตผ้าไหมมัดหมี่ได้ในจำนวนที่มากขึ้น ให้เพียงพอต่อความต้องการตลาดในปัจจุบัน แต่ก็ยังคงมีวัสดุ เครื่องมือหลาย ๆ อย่างที่ยังคงใช้แบบภูมิปัญญาดั้งเดิมอยู่เนื่องจากว่าเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่พัฒนาขึ้นมา นั้น บางอย่างก็ยังคงไม่สนองต่อความต้องการของผู้ผลิต หรือยังไม่ดีเท่ากับการใช้วัสดุ และเครื่องมือที่มาจากภูมิปัญญาดั้งเดิมตั้งแต่บรรพบุรุษที่ยังสามารถใช้ได้ดีกว่า แต่ส่วนมากกลุ่มผ้าไหมมัดหมี่ก็ยังคงนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาช่วยอยู่บ้าง เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการผลิตที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นการผลิตเพื่อจำหน่าย ถ้าผลิตได้ง่ายขึ้น และได้จำนวนมากขึ้นก็จะทำให้ชาวบ้านในตำบลศรีบุญเรืองมีรายได้เพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม

2) การจำหน่าย จากการเปลี่ยนแปลงทางระบบเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ชาวของมีราคาสูงขึ้น สินค้าทุกอย่างมีต้นทุนในการผลิตสูงขึ้น ทำให้ผู้ผลิตผ้าไหมมัดหมี่ส่วนมากหันไปทำอาชีพอื่นแทน ทำให้จำนวนผู้ทอผ้าไหมมัดหมี่ในปัจจุบันมีจำนวนลดลงเรื่อย ๆ อีกทั้งผู้ผลิตเองยังผันตัวออกจากการผลิตผ้าไหม ไปเป็นผู้ขายผ้าไหมเอง เพราะทำให้มีได้รายได้มากกว่า และด้วยการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอีกเช่นเดียวกัน ปัจจุบันการประชาสัมพันธ์สินค้า ทำได้โดยผ่านอินเทอร์เน็ต ทำให้เข้าถึงผู้บริโภคได้มากขึ้น ทำให้สินค้ามีคนสนใจมากขึ้นด้วย อันเกิดจากการนำเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตเข้ามาช่วย เป็นการลดต้นทุนในการโฆษณา ซึ่งต่างจากในอดีตที่เป็นการขายสินค้าแบบขายในตลาดเท่านั้น ซึ่งทำให้ต้องมีต้นทุนในการเดินทาง และค่าใช้จ่ายส่วนอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก และมีการเข้าถึงลูกค้าเฉพาะบางกลุ่มเท่านั้น แต่ในปัจจุบัน คนเป็นจำนวนมากขึ้นมีการใช้อินเทอร์เน็ต ทำให้ช่องทางโลกออนไลน์เหมาะกับการขายสินค้ามากขึ้น สามารถกระจายสินค้าไปได้มากและทั่วถึงทุกพื้นที่มากขึ้น ดังเช่น พันนาพิมพดี (สัมภาษณ์, 10 มกราคม 2559) หนึ่งในสมาชิกกลุ่มสตรีทอผ้าไหมมัดหมี่บ้านชนบท กล่าวถึงการประชาสัมพันธ์ผ้าไหมมัดหมี่ของกลุ่มไว้ว่า

“...แต่ก่อนคนไม่รู้ค้อยู่รู้จักกลุ่มเราเท่าไร แต่พอมีอินเทอร์เน็ต คนก็รู้จักมากขึ้น เคยมีพ่อค้าคนกลางมาซื้อสินค้าของเราแล้วนำไปขายต่างประเทศก็มี...”

3) การแข่งขัน การเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน มีสินค้าผ้าที่สามารถทดแทนผ้าไหมได้ ออกมาแข่งขันกันจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมมัดหมี่ เพราะผู้ซื้อสินค้าไม่ชอบความจำเจ การพัฒนาคุณภาพสินค้าให้แตกต่างและชนิด

ย่อมจะมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะเฉพาะตัวสินค้า เช่น สินค้าที่มีประโยชน์ต่อการใช้สอย นอกจากจะต้องมีความสวยงามแล้ว จะต้องมีความคงทนอีกด้วย ส่วนสินค้าที่เป็นของที่ระลึกก็ต้องเน้นถึงวัสดุที่ใช้สอยในท้องถิ่นนั้น ๆ ให้เห็นถึงเอกลักษณ์เฉพาะตัว และสิ่งที่ขาดไม่ได้คือความประณีต ความพิถีพิถัน ในการผลิต ส่วนสินค้าที่ใช้ในการตกแต่งเครื่องประดับชนิดต่าง ๆ จะต้องเน้นในด้านศิลปะและรูปแบบ ซึ่งจะต้องเปลี่ยนไปตามสมัยนิยม นอกจากการพัฒนารูปแบบให้มีความแปลกใหม่แล้ว สิ่งที่ต้องทำอย่างยิ่ง คือ นำเอาเทคนิคการผลิตสมัยใหม่รวมทั้งเครื่องมือที่ทันสมัยเข้ามาช่วย เพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพดี และต้นทุนการผลิตที่ไม่สูงจนเกินไป ให้ตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้าในทุกยุคทุกสมัย ดังที่ อารีรัตน์ อนุชน (สัมภาษณ์, 22 สิงหาคม 2558) หนึ่งในสมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่บ้านชนบท กล่าวเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมมัดหมี่ของกลุ่มว่า

“...ปัจจุบันมีผ้าหลากหลายแบบทั้งผ้าฝ้าย ผ้าทอมือต่าง ๆ เข้ามาแข่งขันกับผ้าไหมมัดหมี่ของเรา เราจึงต้องมีการพัฒนาผ้าไหมมัดหมี่ของเราให้สามารถสู้เขาได้ แต่ก็ยังคงไว้ซึ่งผ้าไหมมัดหมี่ภูมิปัญญาดั้งเดิมไว้ ไม่ให้สูญหายไปเพียงเพื่อให้สามารถขายได้เท่านั้น...”

2. การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของกลุ่มสมาชิกที่ทอผ้าไหมมัดหมี่ในตำบลศรีบุญเรือง ที่เห็นได้ชัดเจน ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางด้านโครงสร้างครอบครัว จากในอดีตอยู่กันเป็นแบบครอบครัวใหญ่ มีอะไรช่วยเหลือกัน มีการไปมาหาสู่กันในหมู่ญาติพี่น้องเสมอ ลูกหลานให้ความเคารพนับถือผู้อาวุโส เคารพเชื่อฟังคำสั่งสอนของ บิดา มารดา ปัจจุบันสมาชิกของครอบครัวของกลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่มองข้ามในเรื่องเหล่านี้

ในอดีตครอบครัวเดียวกันมีเวลาอยู่ร่วมกันมาก มีปฏิสัมพันธ์กันตลอดเวลา แม้กระทั่งเวลาทอผ้าไหมมัดหมี่เองก็นั่งทำด้วยกัน พูดคุย เสวนากัน ทำให้ความสัมพันธ์ในอดีตของครอบครัวมีความแน่นแฟ้น แต่ในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป ผู้ทอผ้าไหมมัดหมี่ในปัจจุบันเป็นผู้เฒ่า ผู้แก่เท่านั้น ส่วนวัยรุ่นหรือคนรุ่นใหม่ก็หันไปทำอาชีพอื่นมากกว่า เนื่องจากมีรายได้เร็วกว่า มากกว่า เวลากลางวันผู้เฒ่าผู้แก่ ก็ทอผ้าไหมมัดหมี่อยู่บ้านตามลำพัง ลูกหลานก็ไปทำงานในเมือง เวลาพูดคุยหรือปฏิสัมพันธ์กันก็น้อยลง เมื่อการปฏิสัมพันธ์กันน้อยลง ลูกหลานในปัจจุบันก็เห็นถึงความสำคัญของการทอผ้าไหมมัดหมี่ของครอบครัวน้อยลง คุณค่าของผ้าไหมมัดหมี่ที่เป็นสิ่งที่บรรพบุรุษให้มาแต่เก่าก่อนก็ลดลง ลูกหลานในปัจจุบันไม่ยอมมาทำอาชีพทอผ้าไหมมัดหมี่อยู่บ้านกันแล้ว ปรานี จันทะวงษ์ (สัมภาษณ์, 20 มกราคม 2558) หนึ่งในสมาชิกกลุ่มอาชีพสตรีทอผ้าไหมมัดหมี่จังหวัดสระบุรี กล่าวถึงความสัมพันธ์ของครอบครัวในปัจจุบันว่า

“...ปัจจุบันนี้ลูกหลานไปทำงานที่อื่น ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่เหมือนก่อน จะกลับบ้านมาเดือนหนึ่งก็ครั้งหนึ่งไม่กี่วัน บางทีก็เป็นปีถึงจะมา เขารู้แต่ว่าแม่ทำผ้าไหม แต่ไม่รู้ว่าย่างยัย แบบไหนไม่เคยสนใจ ไม่มีเวลาคูยกกันเหมือนเมื่อก่อน แต่สมัยก่อนอยู่กับแม่ที่บ้านก็ยังไม่เล็ก สนใจการทำผ้าไหมอยู่บ้าง ช่วยเป็นบางอย่าง แต่พอโตมาไปทำงานที่อื่นก็ไม่ได้สนใจจะทำหรือถามอีกแล้ว...”

3. การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ในอดีตผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้านเห็นความสำคัญของการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ มีการนำเสนอโครงการต่าง ๆ มากมายไม่ว่าจะเป็นการอบรมการผลิตผ้าไหม

มัดหมี่ หรือแม้กระทั่งการหาเงินทุนสนับสนุนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ ทั้งเงินให้ยืม หรือเงินให้เปล่า รวมถึงการให้วัตถุดิบในการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ เช่น เส้นไหม แต่ในปัจจุบันก้านั้น ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นชุมชนให้ความสำคัญกับการผลิตผ้าไหมมัดหมี่น้อยมากหรือเกือบไม่ให้ความสำคัญเลย แต่ไปให้ความสำคัญกับโครงการด้านการพัฒนาสาธารณสุขมากกว่า ดังเช่นที่ อาริรัตน์ อนุชน (สัมภาษณ์, 22 สิงหาคม 2558) หนึ่งในสมาชิกกลุ่มสตรีทอผ้าไหมมัดหมี่บ้านชนบท กล่าวถึงการสนับสนุนเกี่ยวกับการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ของผู้นำชุมชนกล่าวว่า

“...เขาคิดว่าปัจจุบันกลุ่มผ้าไหมสามารถช่วยเหลือตนเองได้แล้ว เลยหันไปส่งเสริมด้านอื่น ๆ บ้าง ทำถนนบ้าง ทำไฟฟ้า ประปาบ้าง ปัจจุบันกันไปช่วยเหลือโรงเรียนมากกว่าที่จะมาส่งเสริมเรื่องการผลิตผ้าไหมมัดหมี่...”

เมื่อมองไปถึงในอดีตที่ผ่านมา นักการเมืองท้องถิ่นให้การสนับสนุนโครงการทอผ้าไหมมัดหมี่ โดยการของบประมาณสนับสนุนทางด้านวัตถุดิบ เพื่อนำไปแจกให้กลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ และชาวบ้านทุกหลังคาเรือน แต่ในปัจจุบันแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงนักการเมืองหรือระบบทางการเมืองในปัจจุบัน เปลี่ยนนักการเมืองในชุมชนไปเรื่อย ๆ แต่นักการเมืองก็ไม่ได้เห็นความสำคัญของการผลิตผ้าไหมมัดหมี่เท่าที่ควร การหาเสียง หรือกิจกรรมที่นำมาหาเสียงก็ไม่ได้มีเรื่องเกี่ยวกับการทอผ้าไหมมัดหมี่ ไม่ได้ส่งเสริมเกี่ยวกับการทอผ้าไหมมัดหมี่เลย แต่ปัจจุบันได้รับการสนับสนุนเกี่ยวกับการทอผ้าไหมมัดหมี่จากหน่วยงานรัฐบาล และเอกชนภายนอกมากกว่า เช่น ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาค 5 จังหวัดขอนแก่น เท่านั้น สมโภชน์ มิ่งแก้ว (สัมภาษณ์, 2 ตุลาคม 2558) ผู้ใหญ่บ้านตำบลศรีบุญเรืองได้กล่าวถึงการของบประมาณมาช่วยเหลือเกี่ยวกับการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ในปัจจุบันว่า

“...เคยทำเรื่องขอไปทางอำเภอว่าของบประมาณมาช่วยเหลือผู้ผลิตผ้าไหมมัดหมี่ และของบประมาณมาจัดอบรมเกี่ยวกับการทอผ้าไหมมัดหมี่ การย้อมสีที่ถูกต้อง แต่โครงการก็ไม่ผ่าน ทำไปทุกปีก็ไม่ผ่าน เงินงบประมาณที่ได้มาส่วนมากไปลงที่โรงเรียน กับวัดมากกว่า ปีนี้ 2558 ก็มีงบประมาณมากก็โอนเข้าไปให้กับโรงเรียนทั้งหมด...”

ในอดีตนายกเทศมนตรีคนเก่าเคยให้การสนับสนุนเกี่ยวกับการจำหน่ายผ้าไหมมัดหมี่ โดยให้มีการจัดร้านค้าชุมชน และให้ผู้ผลิตผ้าไหมมัดหมี่ในกลุ่มผ้าไหมมัดหมี่นำผ้าไหมมัดหมี่ที่ผลิตขึ้นไปฝากขายที่ร้านค้าของชุมชน และมีการสนับสนุนการจำหน่ายผ้าไหมมัดหมี่ในช่วงของเทศกาล เวลาที่นักการเมือง ผู้มีตำแหน่งต่าง ๆ มาเยี่ยมชมหรือมีงานในอำเภอชนบท ก็จะมีหนังสือส่งไปยังกลุ่มผ้าไหมมัดหมี่ให้นำผ้าไหมมัดหมี่มาแสดงสินค้าและจำหน่ายในงาน ส่วนในปัจจุบันมีการจัดงานเทศกาลไหม อำเภอชนบท เพื่อให้ผู้ผลิตผ้าไหมมัดหมี่ได้นำผ้าไหมมัดหมี่ออกมาจำหน่าย และมีการจัดประกวดผ้าไหมมัดหมี่ มีการออกร้านแสดงสินค้า ปรากฏว่ามีการเรียกเก็บค่าเช่าที่ขายมีราคาแพง และผู้สนใจเข้าร่วมงานเป็นคนในตัวอำเภอเท่านั้น ทำให้การขายผ้าไหมมัดหมี่ขายไม่ได้เท่าที่ควร ผู้ผลิตผ้าไหมมัดหมี่ที่เข้าร่วมงานดังกล่าว มีจำนวนน้อยลงเรื่อย ๆ และไม่ได้ได้รับความนิยมเท่าที่ควร ศิริวัฒน์ พิณจพานิชย์ (สัมภาษณ์, 12 ธันวาคม 2558) นายอำเภอชนบทได้กล่าวถึงโครงการที่เกี่ยวกับการจำหน่ายผ้าไหมมัดหมี่ของกลุ่มผ้าไหมมัดหมี่ในปัจจุบันว่า

“...ปัจจุบันทางอำเภอได้มีการจัดงานเทศกาลไหม อำเภอชนบทขึ้นทุกปี เพื่อให้ชาวบ้านผู้ผลิตผ้าไหมมัดหมี่ได้นำผ้าไหมมัดหมี่มาขายได้โดยตรง โดยไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง

รวมถึงยังมีการจัดประกวดผ้าไหมชนิดต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นให้ผู้ผลิตมีการพัฒนาการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ของกลุ่มตนเองอยู่เสมอ ถ้ากลุ่มผ้าไหมมัดหมี่กลุ่มใดได้รับรางวัลการันตี ผ้าไหมมัดหมี่ของกลุ่มนั้น ๆ ก็จะมีราคาสูงขึ้นตามรางวัลที่ได้นั้น ๆ ...”

นอกจากการสนับสนุนที่กล่าวมาข้างต้น ในอดีตหน่วยงานภาครัฐ นักการเมืองท้องถิ่น ผู้มีอำนาจทางการเมืองในตำบลศรีบุญเรือง อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น เห็นความสำคัญของผ้าไหมมัดหมี่ มีการณรงค์ ประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ หลายช่องทางไม่ว่าจะเป็นมิ้งบประมาณจัดทำแผนปฏิบัติการจัดทำเว็บไซต์ของอำเภอชนบทเพื่อเผยแพร่ข้อมูลผลิตภัณฑ์ผ้าไหมมัดหมี่ของกลุ่มผ้าไหมมัดหมี่ของอำเภอชนบทให้เป็นที่รู้จักแพร่หลาย แต่ในปัจจุบันเว็บไซต์อำเภอชนบทไม่มีการดำเนินการแล้ว งบประมาณช่วยเหลือเกี่ยวกับแผนประชาสัมพันธ์หรืออื่น ๆ ก็ไม่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน มีเพียงแต่สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอชนบทเท่านั้นที่เป็นผู้จัดทำแผนประชาสัมพันธ์ผ้าไหมมัดหมี่ของอำเภอชนบท และได้ส่งข้อมูลกลุ่มผ้าไหมมัดหมี่ของตำบลศรีบุญเรืองอำเภอชนบทไปยังเว็บไซต์ที่เป็นแหล่งข้อมูลสินค้า OTOP ที่ใหญ่ที่สุดเท่านั้น การหาเสียงหรือหาคะแนนของนักการเมืองในปัจจุบันก็ลดนโยบายเกี่ยวกับผ้าไหมมัดหมี่ลงไป การส่งเสริมอาชีพการผลิตไหมมัดหมี่ก็ไม่มีให้เห็นในปัจจุบัน วรรณญา ตรีศรี (สัมภาษณ์, 4 เมษายน 2558) ประธานกลุ่มชุมชนส่งเสริมอาชีพแม่บ้านชุมชนศรีบุญเรือง ได้กล่าวถึงนโยบายของนักการเมืองในการสมัครเลือกตั้งในปัจจุบันว่า

“...ตอนนี้เวลาเขาหาเสียงตำแหน่งต่าง ๆ ไม่มีการพูดถึงการพัฒนาอาชีพผ้าไหมมัดหมี่เลย นโยบายเกี่ยวกับผ้าไหมมัดหมี่ก็ไม่มีอีกแล้ว เขาคงคิดว่าอาชีพผ้าไหมมัดหมี่ตอนนี้เป็นอาชีพของคนส่วนน้อย ไม่สำคัญ หันไปเห็นความสำคัญกับถนน น้ำ โรงเรียน วัด มากกว่า แต่ลืมนึกไปว่าผ้าไหมมัดหมี่เป็นอาชีพที่สำคัญของคนชนบท ถ้าไม่ส่งเสริมอาชีพนี้แล้ว ชาวบ้านที่นี้จะทำอะไรกัน จะเอาอะไรกินกัน...”

สรุปผลการวิจัย

จากงานวิจัยนี้ได้วิเคราะห์ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านองค์ความรู้และภูมิปัญญาของท้องถิ่นทางการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในตำบลศรีบุญเรือง อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ตำบลศรีบุญเรืองตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 จนถึงปัจจุบัน โดยใช้วิธีการ วิจัยจากเอกสาร การสัมภาษณ์ การสังเกต และสนทนากลุ่ม โดยผู้ให้การสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มคือ 1) กลุ่มผู้นำท้องถิ่น อันได้แก่ ผู้บริหาร นักการเมือง และนักธุรกิจในพื้นที่ 2) หัวหน้ากลุ่มและสมาชิกของกลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ จำนวน 8 กลุ่ม และ 3) ลูกค้าที่มาติดต่อซื้อขายผ้าไหมมัดหมี่ ทั้งที่เป็นลูกค้าขาประจำ และลูกค้าจร

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทำให้ทราบว่า ประวัติของกลุ่มผ้าไหมมัดหมี่มีการรวมตัวอยู่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันว่ามีอยู่ทั้งหมด 8 กลุ่ม ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาประมาณ 26 ปี กระบวนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของระบบนิเวศทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป เริ่มตั้งแต่กระบวนการผลิต การจำหน่าย และการประชาสัมพันธ์ผ้าไหมมัดหมี่ของตำบลศรีบุญเรือง อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น ผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อดีก็คือทำให้กระบวนการผลิต จำหน่าย และประชาสัมพันธ์มีการพัฒนามากขึ้น ผ้าไหมมัดหมี่มีรูปแบบที่หลากหลาย มีความสวยงาม สนองต่อความต้องการของลูกค้าเพิ่มมากขึ้น อัตราการผลิตสามารถผลิตได้ในจำนวนที่มาก ทำให้ผู้ทอที่มีจำนวนลดลง สามารถมีรายได้ต่อหน่วยเพิ่มมากขึ้น ด้านการประชาสัมพันธ์ก็แพร่หลาย และเข้าถึงลูกค้าได้ทั่วโลก ทำให้ผ้าไหมมัดหมี่ของตำบลศรีบุญเรือง มีการนิยมแพร่หลายเพิ่มมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามถึงแม้จะมีข้อดี แต่การเปลี่ยนแปลงการผลิตอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองก็มีข้อเสียให้พบเห็นอยู่ไม่ว่าจะเป็นต้นทุนการผลิต วัตถุดิบ และเครื่องมือในการผลิตที่มีราคาสูงขึ้น การผลิตแบบใหม่กระทบต่อสภาพสิ่งแวดล้อมในชุมชน ด้านสุขอนามัย ความปลอดภัยของผู้ผลิตผ้าไหมมัดหมี่เอง การเห็นความสำคัญของผ้าไหมมัดหมี่ลดลง การสืบทอดภูมิปัญญาการผลิตผ้าไหมมัดหมี่แบบภูมิปัญญาดั้งเดิมขาดหายไป ทำให้สามารถเข้าใจได้ว่าอีกไม่นานนัก การผลิตผ้าไหมมัดหมี่แบบภูมิปัญญาดั้งเดิมอาจจะหายไปโดยสิ้นเชิงและถูกแทนที่ด้วยระบบการผลิตแบบอุตสาหกรรมสมัยใหม่ หากจะสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวนี้ได้ หน่วยงานราชการ อันได้แก่ กระทรวงวัฒนธรรมควรจะร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสนับสนุนให้มีการเรียนการสอน ด้านรายวิชาผ้าไหมมัดหมี่ในโรงเรียนของชุมชนตำบลศรีบุญเรือง เพื่อเป็นการสร้างให้เกิดคุณค่า ความสำคัญของผ้าไหมมัดหมี่ ให้คนรุ่นใหม่รู้จักและเห็นถึงคุณค่า และ ความสำคัญของผ้าไหมมัดหมี่ ที่บรรพบุรุษในอดีตมอบให้ไว้ รวมถึงภาครัฐจะต้องให้การสนับสนุนด้านการผลิตผ้าไหมมากยิ่งขึ้นกว่าในปัจจุบัน หากมีการสนับสนุนดังกล่าวจะทำให้กรรมวิธีในการผลิตผ้าไหมมัดหมี่แบบภูมิปัญญาดั้งเดิมยังคงอยู่กับชาวตำบลศรีบุญเรือง อำเภอนบพิตำต่อไปได้อีกนานแสนนาน

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

รายงานวิจัยนี้บ่งชี้ถึงสภาพปัจจุบันของกลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ตำบลศรีบุญเรือง ที่ต้องประสบกับปัญหาต่าง ๆ หลายด้าน โดยเริ่มตั้งแต่ปัญหาทางด้านเทคนิคการมัดย้อมเส้นไหม ทั้ง 8 กลุ่มที่มีการเปลี่ยนแปลงขั้นตอนการย้อมสีโดยใช้สีเคมีแทนสีธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ดวงฤทัย อรรถแสง (2552) และ ที่สะท้อนว่ากระบวนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่พบปัญหาด้านกระบวนการผลิต คือ การย้อมสีธรรมชาติในแต่ละครั้งสีออกมาไม่เหมือนเดิม จำนวนวัสดุที่จะนำมาย้อมเป็นสีธรรมชาติ นั้นมีน้อย ทำให้เกิดการขาดแคลนวัตถุดิบที่ใช้ในการย้อมสีธรรมชาติ แต่ก็ยังมีข้อขัดแย้งอยู่ว่า การใช้สีธรรมชาติมีข้อดีอยู่ พบว่าผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากสีธรรมชาติจะมีลักษณะเด่นคือ เป็นผ้าไหมทอมือแท้ หากซักล้างสีได้อย่างถูกต้องสีจะไม่ตก แต่ในความเป็นจริงบ่อยครั้งพบว่า สีธรรมชาตินอกจากจะมีสีซีดแล้ว อาจจะมีสีตกได้ (พิบูล ตัญศักดิ์ดา และพิรสิทธิ์ คำนวนศิลป์, 2554) ในด้านราคาพบว่ามีการกำหนดราคาตามความต้องการตลาดและโดยพิจารณาจากฝีมือความยากง่าย ลวดลาย สีเส้น กรรมวิธีการทอ คุณภาพของเส้นไหม ต้นทุนทั้งหมดในการผลิต รวมไปถึงระยะเวลาที่ใช้ในการผลิตร่วมด้วย ทำให้ผู้วิจัยทราบว่าการผลิตแบบภูมิปัญญาท้องถิ่นมีคุณค่ามากกว่าการผลิตแบบสมัยใหม่ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงขั้นตอนการผลิตในส่วนของการย้อมสีโดยใช้สีเคมีทำให้ผ้าไหมมัดหมี่มีคุณค่าและมูลค่าน้อยกว่าผ้าไหมมัดหมี่ที่เกิดจากการย้อมด้วยสีธรรมชาติโดยภูมิปัญญาดั้งเดิม รวมถึงผลการศึกษาของ มณีรัตน์ บุปผารัตน์ (2554) พบว่า ผู้ผลิตผ้าไหมในปัจจุบันหันมาเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตผ้าไหม จากเดิมที่ใช้แบบภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งหมดมาเปลี่ยนแปลงเป็นการผลิตแบบสมัยใหม่ มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เริ่มเข้ามา จากเดิมที่

เคยผลิตไว้ใช้เองก็เปลี่ยนแปลงเป็นผลิตไว้เพื่อการค้าขาย ชาวบ้านคำนึงถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นลดลง หันมาเห็นถึงความสำคัญของการได้กำไรจากการผลิตมากกว่า

ผลการศึกษาของ นาฏนภางค์ ยะวังพล (2548) พบว่า ปัจจัยสภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่ออุตสาหกรรมผ้าไหมมัดหมี่ อำเภอชนบท ได้แก่ การปรับตัวของราคาวัตถุดิบ สถานะเศรษฐกิจของประเทศ การเปลี่ยนแปลงของอัตราดอกเบี้ย การพัฒนาของระบบการคมนาคม การสนับสนุนการจดสิทธิบัตร ลิขสิทธิ์ นโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ การที่คู่แข่งพัฒนาสินค้าใหม่ ๆ ออกสู่ตลาด การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของผู้บริโภค ภาพอนาคตที่ไม่ดีคือผู้บริโภคนิยมใช้ผ้าไหมที่ผลิตจากเส้นใยสังเคราะห์มากขึ้น นิยมผ้าไหมที่ผลิตจากวิธีการแบบอุตสาหกรรมมากกว่าภูมิปัญญาดั้งเดิม เนื่องจากมีราคาถูกกว่า ทำให้ผู้ผลิตผ้าไหมมัดหมี่หันมาเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ในปัจจุบัน โดยคำนึงถึงความต้องการของลูกค้าในปัจจุบัน มากกว่าการคำนึงถึงคุณค่า หรือมูลค่าของสินค้าที่ตกกระทบที่เกิดจากความรู้ ความคิด ของบรรพบุรุษชาวตำบลศรีบุญเรืองอย่างแท้จริง

ประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่งที่พบในงานวิจัยครั้งนี้ คือ การผลิตผ้าไหมของชาวอีสานในปัจจุบันได้เปลี่ยนจากการผลิตเพื่อใช้เองเป็นการผลิตเพื่อขายเป็นหลัก ประกอบกับการเรียนรู้แบบระบบการศึกษาสมัยใหม่ทำให้สภาพสังคมและวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป แม้จะมีการปรับตัวและประยุกต์การใช้ภูมิปัญญาเดิมให้สอดคล้องกับสภาพการที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ แต่ความเชื่อมั่นในการสร้างสรรค์

หรือนาภูมิปัญญามาใช้ก็ลดน้อยลง ภูมิปัญญาเดิมหลายอย่างถูกละเลย และหายไป (เบญจวรรณ นาราสำน, 2552) การสืบทอดภูมิปัญญาลดลงจากเดิมทำให้คิดว่า ในอนาคตอันใกล้ การผลิตผ้าไหมแบบภูมิปัญญาดั้งเดิมอาจจะหายไปโดยสิ้นเชิงสอดคล้องกับเงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงสู่สังคมอุตสาหกรรมที่กล่าวว่าการเปลี่ยนแปลงค่านิยมของคนในสังคมจะมีความต้องการเปลี่ยนแปลงหรือยกฐานะตนเองจึงมีการส่งเสริมความก้าวหน้าของคน (Moure อังโน ศิริลักษณ์ ตนะวิไชย, 2534) ทำให้คนรุ่นใหม่หันไปทำงานต่างจังหวัดหรือในตัวอำเภอมากกว่าที่จะมาสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิม ๆ ไว้ ในปัจจุบันสมาชิกในแต่ละกลุ่มส่วนมากเป็นผู้สูงอายุ จึงมีการนำเทคโนโลยีเข้ามาในกระบวนการปรับเปลี่ยนแบบแผนการผลิต และช่วยในขั้นตอนต่าง ๆ เพื่อทุ่นแรง ง่าย และใช้เวลาอันน้อยลง ซึ่งเทคโนโลยีที่เข้ามาทำให้เกิดจากการปรับเปลี่ยนเองของกลุ่มบ้าง และก็กลายมาเป็นภูมิปัญญาต่อยอดอีกรูปแบบหนึ่ง สอดคล้องกับการศึกษาของ ประนอม เคียนทอง (2551) ที่ว่า ไม่ว่าจะเป็นการผลิตผ้าไหมมัดหมี่หรือการผลิตผ้าทอมือในปัจจุบันจะเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงจากวิธีเดิม คือการพึ่งพาธรรมชาติ และใช้วัสดุอุปกรณ์ที่ได้จากท้องถิ่น และมีการเปลี่ยนแปลงจากการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในกระบวนการผลิตไปเป็นการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อให้เพียงพอต่อจำนวนของผู้ต้องการทางการตลาด แต่จากการศึกษาดังกล่าวก็ยังมีข้อขัดแย้งอยู่ที่ว่าเทคโนโลยีสมัยใหม่ไม่สามารถมาแทนที่ภูมิปัญญาแบบดั้งเดิมได้ทั้งหมด ถ้าขั้นตอนดั้งเดิมขั้นตอนใดไม่สามารถนำเทคโนโลยีเข้ามาทดแทนได้ ภูมิปัญญาในขั้นตอนนั้นก็ยังคงอยู่ได้ในสถานะของระบบนิเวศ สอดคล้องกับแนวคิดของ อัจฉรา ภาณุรัตน์ (2549) ที่ได้กล่าวถึง ภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า หมายถึง กระบวนการปรับเปลี่ยนแบบแผนการดำเนินชีวิตของบุคคลซึ่งอาศัยอยู่ในท้องถิ่น ให้สามารถดำเนินไปได้อย่างมีความสุข และสามารถแก้ปัญหาการดำเนินชีวิตของคนให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปแต่ละยุคสมัย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระประจักษ์ จุกกธมโม (อ้างถึงใน อัจฉรา ภาณุรัตน์, 2549) ได้กล่าวว่า

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นวิธีการปฏิบัติซึ่งชาวบ้านได้มาจากประสบการณ์ แนวทางแก้ปัญหาแต่ละเรื่อง แต่ละประสบการณ์ แต่ละสภาพแวดล้อม ซึ่งมีเงื่อนไข ปัจจัยเฉพาะแตกต่างกันไป

จากการศึกษาของ สมบูรณ์ มีบุญ (2543) พบว่า การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองมีความสำคัญทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านในตำบลศรีบุญเรืองมีการเปลี่ยนแปลงไป การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือขนบธรรมเนียมประเพณีเดิม ๆ ให้ลดถอยลงไป แต่กลับมาเพิ่มวิถีชีวิตของคนชุมชนเมืองเข้ามามากยิ่งขึ้น ทำให้ผู้วิจัยคิดว่า การเปลี่ยนแปลงขั้นตอนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่แบบภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ สังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของตำบลศรีบุญเรือง และปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญ เช่น ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ และการคมนาคม สาธารณูปโภคต่าง ๆ ของตำบลศรีบุญเรือง ที่มีการพัฒนาขึ้นมาส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงอาชีพของคนในตำบลศรีบุญเรือง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สมดังจิตต์ กิรติพลพงษ์ (2543) รวมไปถึงการศึกษาของ วินัย กลินสุวรรณ (2522) ที่แสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองของชุมชนสังคมสมัยใหม่ ถึงแม้จะมีการพัฒนาการในหลาย ๆ ด้าน ที่มีผลต่อการดำรงชีวิตที่ดีขึ้น เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เข้ามาในชุมชน ก็ได้มีผลกระทบทำให้ขนบธรรมเนียมประเพณีเดิม ๆ ลดลงหรือน้อยลง ภูมิปัญญาเดิมสูญหายไป เยาวชนรุ่นใหม่ไม่ทราบถึงขนบธรรมเนียมประเพณีเดิม ๆ ที่เคยทำ หันไปนิยมสิ่งเร้าหรือเทคโนโลยีปัจจุบันมากกว่า

แง่คิดหนึ่งที่ได้จากงานวิจัยชิ้นนี้ คือ การได้ค้นพบว่า การเปลี่ยนแปลงหรือการสูญหายของภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรม มีความสัมพันธ์กับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนเป็นอย่างมาก ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ เรณู คุปต์ขเรีฐียร กัลยา พัฒนศรี และสว่างจิตร์ ศรีระชา (2533) ที่พบเช่นกันว่า การเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจของชุมชนที่มีคนเข้ามาติดต่อซื้อขายผ้าไหมมัดหมี่มีความนิยมแพร่หลายเพิ่มมากขึ้นทำให้ผู้ผลิตหันมาเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิตเพื่อให้สามารถผลิตได้จำนวนมากขึ้น ต้นทุนต่ำลงเพื่อให้ตนเองมีรายได้จากการผลิตผ้าไหมมัดหมี่เพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงขั้นตอนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ที่เกิดขึ้นเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม ชุมชนของภาคอีสาน ที่ว่า วิธีการผลิตแบบที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติและการผลิตเพื่อยังชีพ จะไม่ปรากฏให้เห็นได้มากนักในปัจจุบัน การขยายตัวของทุนนิยม ทำให้วัตถุประสงค์ของการผลิตเปลี่ยนไปจากการผลิตเพื่อใช้เองเป็นการผลิตเพื่อขายเป็นหลัก ทำให้เกิดสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มมากขึ้น ขณะเดียวกันชาวบ้านก็มีรายจ่ายเพิ่มมากขึ้น ความคิดหรือความเชื่อเดิม ๆ เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะเมื่อมีการอพยพแรงงานไปทำงานในเมืองมากขึ้น และการเรียนรู้แบบระบบการศึกษาสมัยใหม่ทำให้สภาพสังคมและวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปด้วย แม้จะมีการปรับตัวและประยุกต์การใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ แต่ความเชื่อมั่นในการสร้างสรรค์หรือนำภูมิปัญญามาใช้ก็ลดน้อยลง ภูมิปัญญาเดิมหลายอย่างถูกละเลย และหายไป (เบญจวรรณ นาราสิจน์, 2552) การเปลี่ยนแปลงขั้นตอนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ของกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมมัดหมี่ยังสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงเพื่อก้าวไปสู่สังคมอุตสาหกรรม ที่ตามมาด้วยการจัดองค์กรทางเศรษฐกิจที่ต่างไปจากเดิม โครงสร้างของครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงไปจากครอบครัวแบบขยายมาเป็น

ครอบครัวเดียวเพิ่มมากขึ้น เปลี่ยนแปลงการยึดเหนี่ยวทางสังคมให้ความสำคัญกับการศึกษามากขึ้น (Moure อ้างใน ศิริลักษณ์ ตรีวิชัย, 2533) ทำให้การสืบทอดทางภูมิปัญญาดั้งเดิมจากรุ่นสู่รุ่นขาดหายไป ลูกหลาน หรือคนรุ่นใหม่หันไปประกอบอาชีพอื่น ๆ มากกว่าจะสานต่ออาชีพทอผ้าไหมมัดหมี่จากบรรพบุรุษ

งานวิจัยนี้ได้ค้นพบข้อเสนอแนะที่เกิดจากความต้องการของของกลุ่มผ้าไหมมัดหมี่ ตำบลศรีบุญเรือง อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่นว่า ควรจะมีการปลูกจิตสำนึกการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ ซึ่งข้อเสนอแนะนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของ นาฏนภางค์ ยะวังพล (2548) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การวางแผนภาพอนาคตอุตสาหกรรมผ้าไหมมัดหมี่อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่นและได้พบว่า อุตสาหกรรมผ้าไหมมัดหมี่ อำเภอชนบท ประสบกับปัญหาต่าง ๆ มากมาย ซึ่งรวมถึงปัญหาทางด้านการปรับตัวของราคาวัตถุดิบตามสภาวะเศรษฐกิจของประเทศ การเปลี่ยนแปลงของอัตราดอกเบี้ย การพัฒนาของระบบการคมนาคม การสนับสนุนการจดสิทธิบัตร ลิขสิทธิ์ นโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ การที่คู่แข่งพัฒนาสินค้าใหม่ ๆ ออกสู่ตลาด การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของผู้บริโภค ภาพอนาคตที่ไม่ดีคือผู้บริโภคนิยมใช้ผ้าไหมที่ผลิตจากเส้นใยสังเคราะห์มากขึ้น นิยมผ้าไหมที่ผลิตจากวิธีการแบบอุตสาหกรรมมากกว่าภูมิปัญญาชาวบ้านเนื่องจากมีราคาถูกกว่า

อย่างไรก็ตามการปลูกจิตสำนึกทางด้านการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ตามลำพังเพียงอย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอ รัฐจะต้องมีการสนับสนุน ทางด้านวิชาการ ด้วยการให้การอบรมในเรื่องการผลิตอย่างถูกวิธีและมีความปลอดภัย ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ทวีศักดิ์ โมสันเทียะ (2545) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความต้องการวิทยากรในด้านการผลิตผ้าไหมของผู้เลี้ยงไหมรายย่อย ในจังหวัดขอนแก่น พบว่าปัญหาของผู้ผลิตผ้าไหมรายย่อยมากที่สุดมี 3 ลำดับ คือ ด้านขั้นตอน ด้านการย้อมสีเส้นไหม และด้านการย้อมผ้าไหม ซึ่งเกิดจากการขาดความรู้ ขาดแรงงานขาดอุปกรณ์ในการทอผ้า ทำให้เกิดความต้องการวิทยากรในการทอผ้าไหมมาช่วยในขั้นตอนการผลิต ซึ่งความต้องการวิทยากรที่ต้องการได้แก่ การฝึกอบรม ความรู้เรื่องการใช้สีจากสารเคมีและการผสมสี การนำอุปกรณ์หรือเครื่องมือสมัยใหม่มาช่วยในขั้นตอนการผลิตผ้าไหม และปัญหาที่สำคัญอีกอย่างคือ วัตถุดิบในการผลิตมีราคาแพงขึ้นสอดคล้องกับการศึกษาของ นาฏนภางค์ ยะวังพล (2548) ที่ว่า ปัจจัยสภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่ออุตสาหกรรมผ้าไหมมัดหมี่ อำเภอชนบท ได้แก่ การปรับตัวของราคาวัตถุดิบด้วย

เอกสารอ้างอิง

- ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว. (ม.ป.ป.). เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ทู่นวัฒนธรรมและโอกาสทางธุรกิจ. *วารสาร Executive Journal*, 32-37.
- ชวน เพชรแก้ว. (2547). การยกระดับและปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในสถานการณ์ปัจจุบัน. *สารภาษาไทย*, 2(3), 14-23.
- ดวงฤทัย อรรถแสง. (2552). *กระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าไหมมัดหมี่ย้อมสีธรรมชาติ* (วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์และคนอื่นๆ. (2547). *การสำรวจสถานะองค์ความรู้และแนวทางการพัฒนาทุนวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์* (รายงานความก้าวหน้าการวิจัย ครั้งที่ 1). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- แดง จำนงพิพัฒน์. ประธานกลุ่มสตรีทอผ้าไหมมัดหมี่บ้านชนบท ตำบลชนบท อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น. (10 มกราคม 2558). สัมภาษณ์.
- ทวีศักดิ์ โมสันเทียะ. (2545). *ความต้องการวิทยาการในด้านการผลิตผ้าไหมของผู้เลี้ยงไหมรายย่อยในจังหวัดขอนแก่น* (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ทองอ่อน โพธิ์จันทร์. สมาชิกกลุ่มผ้าไหมมัดหมี่บ้านโนนแสนสุข บ้านโนนแสนสุข ตำบลศรีบุญเรือง อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น. (2 กุมภาพันธ์ 2558). สัมภาษณ์.
- นาฏนภางค์ ยะวังพล. (2548). *การวางแผนภาพอนาคตอุตสาหกรรมผ้าไหมมัดหมี่อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น* (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- นิตยา วิชาชัย. (2558). *อนาคตที่ไม่แวววาวของผ้าไหมแพรวา: การวิเคราะห์เชิงทฤษฎี*. *วารสารการบริหารบัณฑิตศึกษ* มณีแมน. (2556). *ความสำเร็จในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าไหมแพรวาบ้านโพน*. *วารสารการบริหารท้องถิ่น*, 6(2). 12-24
- เบญจวรรณ นาราสังข์. (2552). *ประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสาน*. ขอนแก่น : คลังนาวิทยา.
- ประนอม เคียนทอง. (2551). *พลวัตการปรับตัวของการสร้างเครือข่ายธุรกิจผ้าไหมมัดหมี่ชุมชนไทยพวนจังหวัดลพบุรี* (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎบัณฑิตบัณฑิต). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ประภากร แก้ววรรณ. (2547). *ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับระบบสารสนเทศ*. อุตรธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรธานี.
- ปราณี จันทะวงษ์. สมาชิกกลุ่มอาชีพสตรีทอผ้าไหมมัดหมี่จันทะประเทศ. บ้านศรีบุญเรือง ตำบลศรีบุญเรือง อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น. (20 มกราคม 2558). สัมภาษณ์.
- พินนา พิมพ์ดี.สมาชิกกลุ่มสตรีทอผ้าไหมมัดหมี่บ้านชนบท หมู่บ้านชนบท ตำบลชนบท อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น. (10 มกราคม 2559). สัมภาษณ์.
- พิกุล ต้อยศักดิ์ และพีรสิทธิ์ คำนวนศิลป์. (2554). *ภูมิปัญญาในการทอผ้าฝ้ายอมสีธรรมชาติ*. *วารสารการบริหารท้องถิ่น*, 4(2), 87-99.
- มณีนรัตน์ บุบผารัตน์. (2554). *ผ้าไหมมัดหมี่ : การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม* (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ยุพาพร जानประดับ. (2544). *ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เรณู คุปต์ชัยเรย์ และคณะ. (2538). *การทอผ้าพื้นเมืองของสตรีชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : การศึกษาในมิติทางด้านวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ*. *วารสารศึกษาศาสตร์*, 18(2), 69-73.
- วรัญญา ตรีศรี. ประธานกลุ่มทอผ้าส่งเสริมอาชีพไหมบ้านศรีบุญเรือง. (4 เมษายน 2558). สัมภาษณ์.

วินัย กลิ่นสุวรรณ. (2522). การศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในตำบลบ้านช่องอันเนื่องจากการพัฒนาชุมชน (วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ศิริพร บุญชู และนันทวรรณ รักพงษ์. (2555). ภูมิปัญญาการผลิตเส้นไหมไทยพื้นบ้านอีสาน. กรุงเทพฯ: กรมหม่อนไหม.

ศิริลักษณ์ ตะนะวิไชย. (2534). การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม-วัฒนธรรม-เศรษฐกิจของภาคเหนือตอนบนกับการดำเนินงาน.

ศิริวัฒน์ พิธิจพานิชย์. นายอำเภอชนบท อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น. (12 ธันวาคม 2558). สัมภาษณ์.

สมดังจินต์ กิรติพลพงษ์. (2543). ปัจจัยที่ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนอาชีพการทอผ้าไหมมัดหมี่ของชาวบ้านโคกกุง ตำบลดอนกอก อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สมบุญ มีบุญ. (2543). การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนเมืองทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและการศึกษา (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สมโภชน์ มิ่งแก้ว. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 ตำบลศรีบุญเรือง อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น. (2 ตุลาคม 2558). สัมภาษณ์.

สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2527). กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอชนบท. (2551). หนังสือราชการ ที่ ขก 1118/115 เรื่อง การจัดประกวดผ้าไหม ประจำปี 2551. ฉบับลงวันที่ 19 สิงหาคม 2551.

สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, (ม.ป.ป.). อัตลักษณ์ SME ไทย. สืบค้นเมื่อ 12 มีนาคม 2558, จาก <http://122.155.9.68/identity/index.php/northeast>.

อัจฉรา ภาณุรัตน์. (2549). เอกสารคำสอนรายวิชาท้องถิ่นศึกษา. สุรินทร์ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

อารีรัตน์ อนุชน. สมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่บ้านชนบท. (22 สิงหาคม 2558). สัมภาษณ์.